

Mürsel Bakü (1881-1945)

Türk General. Kurtuluş Savaşı'nda Süvari Tümen Komutanı. TBMM 7. Dönem Kocaeli Milletvekili.

1881 yılında Erzurum'un Derviş Ağa Mahallesi'nde doğdu. Babası Kolağası İsmail Hakkı Bey, annesi Ümmügülüm Hanım'dır. Erzurum Askerî İdadisi'nden mezun olduktan sonra 13 Mart 1898'de İstanbul'da bulunan Mekteb-i Harbiye'ye girdi. 2 Ocak 1901'de süvari mülazım-ı sani (teğmen) rütbesiyle mezun oldu. Mezuniyetinin hemen ardından kurmaylık eğitimine devam etmek üzere 2 Şubat 1901'de Erkânıharp Mektebi'ne tefrik edildi. 9 Ocak 1902'de erkânıharp namzedi sınıflarında okurken mülazım-ı evvel (üsteğmen) rütbesine terfi etti. 4 Ocak 1904'te süvari mümtaz yüzbaşı rütbesiyle Erkânıharp Mektebi'nden mezun oldu.

20 Ocak 1904'te 4. Ordu emrine verildi. İlk görev yeri olarak Erzincan'da bulunan 22. Süvari Alayı 2. Bölük Kumandanlığına 03 Mart 1904'te atandı. 28 Haziran 1904'te 4. Ordu Kumandanı Müşir Mehmed Zeki Paşa maiyetinde bölüğüyle birlikte Sivas'a gitti. Burada kırk gün kadar süren hizmetleri nedeniyle 5. Rütbeden Mecidî Nişanı'yla taltif edildi. 12 Mayıs 1907'de Erzincan Mekteb-i Harbiyesi Riyaziye Muallimliğine, 22 Haziran 1907'de ise aynı okulda bulunan Süvari Talim Muavinliği Dâhiliye Zabıtlığı kadrosuna atandı. Erzincan Mekteb-i Harbiyesi'ndeki gayretleri nedeniyle 4. Rütbeden Mecidi Nişanı ile taltif edildi. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra diğer harp okulları gibi Erzincan Mekteb-i Harbiyesi'nin de İstanbul'a nakledilmesiyle 7 Haziran 1909'da 4. Ordu Erkân-ı Harbiye Dairesi 2. Şube Zabıtlığına atandı.

1910 yılında umum meyanında yapılan sınavları kazanarak mesleki eğitim için 15 Eylül 1910'da Almanya'ya gönderildi. Bu eğitim sırasında, merkezi Kassel şehrinde bulunan 11. Kolordu 22. Süvari Tugayı 14. Hussar Alayında

fiilen vazife aldı. Almanya’da iken 27 Nisan 1911’de binbaşılığa terfi etti. Almanya’daki eğitimini tamamlamasının ardından 25 Eylül 1912 günü İstanbul’a döndü. Bağdat Valisi ve 4. Ordu Müfettişi Mehmed Zeki Paşa’nın talebiyle 12 Aralık 1912’de 13. Kolorduya tayin edilerek Mehmed Zeki Paşa maiyetinde Bağdat’a gitti. Sekiz ay müddetle 4. Ordu Müfettişliğinde, 2. Şube Erkân-ı Harbiye Zabıtlığı kadrosunda görev yaptı. 8 Aralık 1913’te 25. (Atik 39.) Süvari Alayına tayin edildi. 20 Ocak 1914’te 11. Süvari Livasına atanarak tugay merkezi olan Elaziğ’a gitti. Bir müddet Van ve Erciş bölgelerinde görev yapan 24. Süvari Alayının eğitimiyle iştigal etti.

Birinci Dünya Savaşı’nın başlaması ve Osmanlı’da umumi seferberliğin ilan edilmesi üzerine Erzurum civarına geçerek 22. ve 23. Süvari Alaylarının harbe hazırlık işleriyle görevlendirildi. 1 Kasım 1914’te Rusların Osmanlı sınırını geçmesinin ardından livasıyla birlikte Köprüköy Muharebeleri’ne katıldı. Muharebelerde gösterdiği yararlılıklar nedeniyle üç sene kıdem zammı verilerek 24 Aralık 1914’te kaymakamlık (yarbaylık) rütbesine terfi etti. 5 Ocak 1915’te 34. Piyade Fırkası Kumandanlığına, 7 Ocak 1915’te ise 2. Nizamiye Süvari Fırkası Kumandanlığına atandı. Bu vazifesi sırasında, birliğiyle Kafkas Cephesi’nde, Aras ve Murat nehirlerinin kuzeyinde yapılan birçok muharebe ve harekâta iştirak etti. 21 Nisan 1916’da 32. Piyade Fırkası Kumandanlığına atandı. Kop ve Maryam Dağı Muharebeleri’nde gösterdiği yararlılıklara binaen aynı yıl Harp Madalyası ile ödüllendirildi. 21 Eylül 1916’da 14. Piyade Fırkası Kumandanlığına, 23 Aralık 1916’da ise 12. Piyade Fırkası Kumandanlığına atandı. Kafkas Cephesi sağ cenah harekâtında gösterdiği başarıları nedeniyle 28 Mayıs 1917’de Gümüş Liyakat Madalyası, 23 Eylül 1917’de Gümüş İmtiyaz Madalyası ile taltif edilerek, 23 Kasım 1917’de 4. Kolordu Kumandanı Ali İhsan Paşa tarafından kendisine altın bir saat hediye edildi. 21 Mayıs 1918 tarihli irade-i seniyye ile 12. Fırkadaki hizmetlerine binaen altı ay kıdem zammı daha aldı. 29 Ocak 1918 tarihli emirle 5. Kafkas Fırkası Kumandanlığına atandı. Bu atamayla eski birliğinden ayrılarak, 3. Ordu ile ileri harekâta çıkmış fırkasına 22 Şubat günü Köse ilçesi civarında katıldı. Fırkasıyla Gümrü, Karakilise üzerinden Gence’ye geldi. Gence’de fırkasıyla birlikte Kafkas İslam Ordusu Kumandanı Nuri Paşa’nın emrine girdi. Kürdemir-Karamaryam hattında Ermeni ve Rus birliklerinin yakıp yıktığı Müslüman-Türk köylerini düşmandan temizleyerek Şamahı istikametine yöneldi. Bu sırada Kuzey ve Güney Gruplarından müteşekkil cepheye, Şark Cephesi adı verilerek kendisi de Şark Cephesi Kumandanlığına atandı. Bölgedeki Osmanlı ve Azerbaycan birliklerini kumanda ederken Azerbaycan’da bulunan diğer Osmanlı subayları gibi fahri olarak bir üst rütbe taşıyarak fahri miralay (albay) rütbesiyle görev yapmaktaydı. Şamahı’da Nuri Paşa tarafından bizzat takdir ve tebrik edilerek gösterdiği fedakârlıklar nedeniyle 3. Rütbeden Mecidi Nişanı ile taltif edildi. 1 Mayıs 1918’de Avusturya Macaristan Hükûmeti tarafından bir kıta Harp Alametli Leopold Nişanı’nın Şövalye Salibi ile taltif edildi. 28 Temmuz 1918’de miralay (albay) rütbesine terfi etti. 15 Eylül 1918 günü Bakü’nün kurtuluşunda fahri mirliva rütbesiyle büyük yararlılıklar göstermesi nedeniyle Altın Liyakat Madalyası ile taltif edildi. 1934’te çıkan Soyadı Kanunu’nun ardından “Bakü” soyadını alması da kendisinin bu dönemde yaptığı faaliyetlere ne kadar önem atfettiğini ortaya koymaktadır.

30 Ekim 1918’de Mondros Mütarekesi’nin imzalanmasının ardından Azerbaycan’daki 9. Ordu Kumandanlığına bağlı Türk birliklerinin Azerbaycan bölgesinden ayrılarak Batum üzerinden Anadolu’ya sevkine görevlendirildi. Batum’a gelerek son birliğin de deniz yoluyla Trabzon’a sevk edilmesine nezaret ettikten sonra 20 Şubat 1919 günü, Batum’da İngiliz işgal kuvvetleri komutanı tarafından tutuklandı. Yedi ay süreyle Batum’da tutuklu kaldı. Daha sonra İngilizler tarafından yine tutuklu olarak Çanakkale’ye sevk edildi. Çanakkale’de Mecidiye Tabyası’nın içerisinde, sıkı güvenlik tedbirleri içerisinde beş buçuk ay tek başına tutulduğu bir odada esaret hayatı yaşadı. Kuva-yı Milliye’nin 26-27 Ocak 1920 gecesi Akbaş Cephaneliği’ne yaptığı baskının ardından Mecidiye Tabyası’na da baskın yapılacağına İngilizler tarafından haber alınması üzerine 1 Mart 1920’de diğer esirlerle birlikte Malta Adası’na sevk edildi. Yirmi ay süreyle

Malta'da San Salvatore Kalesi'nde esarete kaldı. İngilizler ile yapılan genel esir mübadelesi kapsamında 25 Ekim 1921 günü *Chrysanthemum* adlı gemi ile Malta'dan İnebolu'ya doğru yola çıktı. Diğer Türk esirler ile birlikte 1 Kasım 1921'de İnebolu'ya geldi. Millî Mücadele'ye katılmak amacıyla İnebolu'dan yola çıkarak Ankara'ya geçti.

Ankara'ya gelişinin ardından 24 Kasım 1921 günü, 6. Süvari Fırkası Kumandanlığına tayin edildi. Birliğine katılmak üzere Batum'a ulaştıktan kısa bir süre sonra Garp Cephesi Kumandanlığı Karargâhına çağrılarak görevine burada devam etmesi emredildi. 1 Mayıs 1922'de 1. Süvari Fırkası Kumandanlığına tayin edildi. 5. Süvari Kolordusuna bağlı olarak Fahrettin (Altay) Paşa'nın kumandası altında Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi'ne katıldı. Dumlupınar ve Başkomutan Meydan Muharebeleri'ndeki başarısı nedeniyle 31 Ağustos 1922'de mirlivalık rütbesine terfi ettirildi. Yunan birliklerinin geri çekilmeye başladığı safhada, tümeniyle birlikte takip harekâtı yaptı; 4 Eylül'de Kula'ya, 8 Eylül'de Manisa'ya, 9 Eylül 1922'de İzmir'e girdi. 2. Süvari Fırkası ile birlikte saat 10.30'da İzmir'e ilk giren tümen komutanı olarak telsiz ve telgraf ile Mustafa Kemal Paşa'ya ve Garp Cephesi Karargâhına durumu bildirdi. Millî Mücadele'deki hizmetleri nedeniyle Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ile taltif edildi.

16 Aralık 1923'e kadar fırkasıyla Kırkağaç civarında kaldı. 1924 yılı Ocak ayında Mardin bölgesine görevlendirildi. Fırkasıyla birlikte Nasturi isyanının bastırılması sırasında isyan bölgesinin tamamında aktif olarak görev yaptı. 31 Ekim 1924'te 7. Kolordu Komutanlığı Vekâletine atanarak Diyarbakır'a geldi. 14 Şubat 1925 tarihinde Şeyh Said İsyanı başladığında Kolordu Sıkıyönetim Komutanı olarak isyanın bastırılmasında ve daha sonra bölgede yapılan tenkil harekâtlarında vazife aldı. 20 Eylül 1925'te Kırklareli'nde bulunan 2. Süvari Fırkası Kumandanlığına, 11 Şubat 1931'de Süvari Umum Müfettişliğine atandı. Bu dönemde, özellikle memleketteki atlı binicilik sporunun gelişmesine yönelik faaliyetlerde bulundu. 1935 yılı yaz aylarında Almanya, Budapeşte ve Viyana'da yapılan at yarışı müsabakalarına katılmak üzere süvari heyetiyle birlikte Avrupa'ya gitti. 08 Nisan 1936'da 23. Tümen Komutanlığına, 01 Ağustos 1938'de ise Askerî Temyiz Mahkemesi Azalığına atandı. Sağlık durumunun faal hizmete elverişli olmaması nedeniyle tümgeneral rütbesindeyken 23 Ağustos 1938'de emekliye sevk edildi.

Askerlik hayatının ardından milletvekilliği görevinde bulunan Mürsel Bakü, 28 Şubat 1943 seçimlerinde Kocaeli ilinden 824 oy alarak TBMM 7. Dönem mebusu olarak Meclis'e girdi. Sağlık durumu elverdiği ölçüde, Millî Müdafaa ve Dâhiliye Encümenleri'nde yer alarak Meclis çalışmalarını sürdürdü. Bu çalışmalar sırasında söz aldığı gündem konuları, daha ziyade askerlik, binicilik ve halk sağlığı gibi konulardı. Fikir ve tecrübelerini aktardığı bu tür konuların dışında, Kocaeli'nin sorunlarını da Meclis gündemine taşıdı. Özellikle Mudurnu Çayı'nın ıslahı ve taşkınların bölgede yarattığı tahribatın giderilmesine gayret etti.

22 Eylül 1945'te tedavi için bulunduğu İstanbul'daki Büyük Londra Oteli'nde, sabah saatlerinde geçirdiği kalp krizi nedeniyle 64 yaşında vefat etti. Merhumun naaşı, aynı gün Büyük Londra Oteli'nden askerî bir otomobille alınarak Gümüşsuyu Asker Hastanesine götürüldü, cenaze namazı ertesi gün öğle vakti Teşvikiye Cami'nde kılındıktan sonra askerî tören ile Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedildi. İstiklal Harbi komutanlarının naaşlarının Devlet Mezarlığı'na taşınmasını öngören "2549 Sayılı Devlet Mezarlığı Hakkında Kanun" gereği kabri, 29 Kasım 1988'de Ankara'ya nakledildi. Aynı günlerde, madalya ve nişanları ile bir takım askerî eşyaları, torunu Kemal Reşat Çiğiltepe tarafından Devlet Mezarlığı Müzesine bağışlanmış olup hâlen bu müzede sergilenmektedir.

Mürsel Bakü, Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi'nde, Azerbaycan'ın kurtuluşunda, İstiklal Harbi'nde, Cumhuriyet'in kurulmasının ardından patlak veren isyanlarda, Türk biniciliğinin geliştirilmesinde ve milletvekili olarak Meclis'te birçok önemli faaliyette bulunmuşsa da adı, vefat haberini veren gazetelerde dahi "İlk defa İzmir'e giren

kıtaramızın süvari kumandanı” şeklinde anılmış ve hafızalarda bu sıfatıyla yer etmiştir. Mürsel Bakü, iyi derecede Almanca ve Fransızca bilmekteydi. Erzurum/Aziziye doğumlu olan eşi Müjgân Hanım (1882-1976) ile olan evliliklerinden Lamia, Adalet ve Aliye isimlerinde üç kız evladı vardı.

Sadık Emre KARAKUŞ

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) Arşivi, BDH, 5070-32-01; 5072-40-026- 026 a; İSH 21-1786-158.

BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi): 30-11-1-0/123 - 29 - 6; 30-10-0-0/233 - 568 - 13; 30-18-1-2/54 - 39 - 10.

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi): DH.KMS. 55 - 9; DH.ŞFR.647-32.

MSB Arşiv Müdürlüğü, Tümgeneral Mürsel BAKÜ (1316-7) Subay Şahsi Dosyası.

MSB Arşiv Müdürlüğü, Tümgeneral Mürsel BAKÜ (1316-7) Emeklilik İşlem Dosyası.

MSB Devlet Mezarlığı Müzesi Arşivi, Tümgeneral Mürsel BAKÜ Kayıtları.

Kara Harp Okulu Tarihi Arşivi, 27 Numaralı Künye Defteri.

TBMM Arşivi, 7. Devre Kocaeli Mebusu General Mürsel BAKÜ Tercümeihali.

II. Resmî Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VII. Cilt: 2, 25.05 1943 Salı, 27. Birleşim 1.Celse.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VII. Cilt: 2, 26.05.1943 Çarşamba, 28. Birleşim. 2. Celse.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VII. Cilt: 10, 29.05.1944 Pazartesi, 64. Birleşim 1. Celse.

III. Gazeteler

Cumhuriyet, 23 Eylül 1945.

Vatan, 23 Eylül 1945; 24 Eylül 1945.

IV. Tetkik Eserler

GÖRGÜLÜ, İsmet, **On Yıllık Harbin Kadrosu, 1912-1922:Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi**, II. Baskı, TTK Yayınları, Ankara 2014.

KAYALAN Ferruh, **Mürsel Paşa (Bakü)'nın Askerî ve Siyasî Faaliyetleri**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya 2013.

KOCATÜRK, Utkan, **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi (1918-1938)**, III. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

SÜSLÜ, Azmi; BALCIOĞLU, Mustafa, **Atatürk'ün Silah Arkadaşları Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri**,

AKDITYKA. Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Ankara 1999.

ŞİMŞİR, Bilal N., **Malta Sürgünleri**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976.

TBMM Albümü 1920-2010, C.I., TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010.

TOKER, Hülya; ASLAN, Nurcan, **Birinci Dünya Savaşına Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri**, Cilt III, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2009.

Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Tümen Ve Daha Üst **Kademelerdeki Komutanların Biyografileri**, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1989.

TÜRKER, Rüştü, **Birinci Dünya Harbinde Bakû Yollarında 5 nci Kafkas Tümeni**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.

YÜCEER, Nasır, **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusunun Azerbaycan ve Dağıstan Harekâtı**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1996.

27/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mursel-baku-1881-1945/?pdf=3443> adresinden erişilmiştir